

ТЕОРЕТИЧНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ФІЗКУЛЬТУРНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ РОБОТИ В ШКОЛІ

Постановка проблеми. Система підготовки фахівців у сучасному суспільстві має опиратися на особистісно-орієнтований підхід до фізичного виховання школярів, основою якого є врахування інтересів учнів, їхнього фізичного розвитку, рівня підготовленості тощо. Цей підхід лежить в основі фізкультурно-рекреаційної діяльності, мета якої – оптимізація психофізичного стану людини. Саме фізкультурно-рекреаційна діяльність дозволяє будь-якій особистості реалізувати свій незатребуваний потенціал [2; 4; 5].

Професійне ставлення до проблеми фізкультурно-рекреаційної діяльності не формується спонтанно і не успадковується. Воно отримується студентами у процесі самої діяльності, а також ефективно розвивається у процесі навчання, яке цілеспрямоване на надання знань і умінь з цього виду діяльності. За умови творчої активності під час занять студенти накопичують необхідний досвід, у них формується ціннісне ставлення до свого здоров'я і здоров'я інших.

Різноманітність функцій учителя фізичної культури визначає основні напрямки його професійної підготовки. Практична діяльність вчителя фізичної культури включає проведення уроків, підготовку учнів до складання нормативів, організацію позакласної фізкультурно-оздоровчої і спортивно-масової роботи (спортивні секції, шкільні змагання, спортивні свята, турпоходи тощо), підготовку до позашкільних фізкультурних і спортивних заходів, створення оптимальних умов для зміцнення здоров'я, фізичного розвитку, підготовку шкільного фізкультурного активу [6].

Таким чином, зміст теоретичної складової спеціальної підготовки студентів факультету фізичної культури до фізкультурно-рекреаційної діяльності може бути згрупований за мірою значущості компонентів для професійної підготовки в три наступні групи:

- 1) теоретичний матеріал, про який студент має бути тільки інформований;
- 2) теоретичний матеріал, який студент має знати і зберігати у своїй пам'яті;
- 3) теоретичний матеріал, який студент має засвоїти, щоб застосовувати у практичній діяльності, без якого ця діяльність стає малопродуктивною і неефективною.

Таке угруповання теоретичного навчального матеріалу як зміст однієї з складових спеціальної підготовки майбутніх учителів є достатньо складною і до кінця не розробленою проблемою, успішне вирішення якої могло б дозволити значною мірою полегшити позитивне вирішення інших проблем організації підготовки майбутнього вчителя фізичної культури в педагогічному вузі.

Аналіз попередніх досліджень. Вивченням основ теоретичної підготовки студентів до фізкультурно-рекреаційної діяльності займалися: Т. Круцевич, Ю. Ніколаєв, Г. Виноградов, В. Видрін, О. Астахов, Ю. Рижкін та інші. Аналіз літературних джерел дозволяє визначити питання, які достатньо широко висвітлені фахівцями, до них належать: класифікація засобів і форм фізкультурно-рекреаційної діяльності; методика проведення занять на основі фізкультурно-рекреаційної діяльності і т.п. Однак, питанням формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності на основі здоров'яформуючого і здоров'язберігаючого режиму вивчалися фрагментарно, без зазначення критеріїв і педагогічних умов їх підготовки.

Мета дослідження – розробити технологію формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-рекреаційної діяльності.

Організація дослідження. Дослідження було проведено на базі інституту фізичного виховання і спорту Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. До експериментальної групи ввійшли студенти з напрямку підготовки «Фізична культура» (n=57), до контрольної групи – студенти з напрямку підготовки «Спорт» та «Фізична реабілітація» (разом n=43). Рівень теоретичних знань визначався за результатами анкетування.

Результати дослідження та їх обговорення. Для оцінки сформованості теоретичної готовності студентів до фізкультурно-рекреаційної діяльності нами було виокремлено такі структурні компоненти: освітній, методичний і проєктувально-конструктивний (табл. 1).

Таблиця 1

Критерії оцінки сформованості теоретичної готовності майбутнього вчителя до проведення уроків на основі фізкультурно-рекреаційної діяльності

Групи умінь	Характеристика рівнів сформованості			
	високий	середній	низький	недостатній
Освітній	Знає методику викладання свого предмету, а також володіє сучасними педагогічними технологіями фізичного виховання. Знає не тільки специфічні методи навчання, але й загально-педагогічні	Знає методику викладання свого предмету, а також володіє деякими сучасними педагогічними технологіями фізичного виховання. Знає більшість методів навчання	Знає методику викладання свого предмета і частково володіє сучасними педагогічними технологіями. Не знає більшості методів навчання	Частково знає методику викладання, але не володіє сучасними педагогічними технологіями. Не знає методів навчання
Методичний	Добре розбирається у застосуванні методів навчання і контролю. Володіє всіма видами контролю	Має не повні знання щодо застосування методів навчання і контролю. Володіє більшістю видів контролю	Має не достатні знання щодо застосування методів навчання і контролю. Частково володіє видами контролю	Не знає застосування методів навчання і контролю. Не володіє видами контролю
Проєктувально-конструктивний	Вміє поставити мету і завдання для себе і учнів, планувати діяльність відповідно до визначених завдань, корегувати діяльність як того вимагає ситуація	Вміє визначити мету і завдання для себе і учнів, може допускати помилки у плануванні діяльності відповідно до визначених завдань, проте готовий корегувати діяльність відповідно до ситуації, що склалася	Частково вміє визначити мету і завдання для себе і учнів, допускає помилки у плануванні діяльності, частково може корегувати діяльність як того вимагає ситуація	Не може проєктувати майбутню діяльність, у складних ситуаціях не здатний корегувати власні дії та дії учнів

Рівень сформованості знань кожного з названих компонентів визначався за результатами аналізу отриманих результатів тестів. Шкала оцінки компонентів наступна:

- високий рівень сформованості знань оцінювався 3,1 – 4,0 бала;
- середній рівень сформованості знань 2,1 – 3,0 бала;
- низький рівень сформованості знань 1,1 – 2,0 бала;
- недостатній рівень сформованості знань 0,0 – 1,0 бала.

До достатнього рівня сформованості компонентів готовності і найбільш значущих груп знань необхідних для здійснення фізкультурно-рекреаційної діяльності ми віднесли, рівень середній і високий – 2,1 балів і вище.

Освітній компонент містив у собі знання свого предмету, традиційної методики викладання, сучасних педагогічних технологій та загально-педагогічних і специфічних методів навчання. Ми виходили з тих позицій, що майбутня професійна діяльність учителів фізичної культури у здоров'язберігаючому режимі вимагає від студентів різнобічних знань, які стосуються не тільки основ фізкультурно-рекреаційної діяльності, але й загально-педагогічних і фахових знань.

Уже перший початковий зріз показав наявність відмінностей між експериментальною і контрольною групами, які визначають специфіку напрямку їх підготовки (табл. 2). Так, студенти контрольної групи більше обізнані в методах навчання, краще знають технології з оздоровчою, спортивною та фізкультурно-рекреаційною спрямованістю. Студенти експериментальної групи переважно добре знають методику викладання свого предмета та

специфічні методи (вивчення по частинах і в цілому, ігровий, колового тренування), проте не володіють іншими педагогічними методами, такими як методи проблемного, диференційованого, випереджаючого, особистісно орієнтованого навчання і педагогіки співробітництва, хоча для проведення уроків рекреаційного характеру саме ці методи мають важливе значення.

Таблиця 2

Динаміка сформованості освітнього компонента в контрольній і експериментальній групах

Оціночні параметри	Контрольна група			Експериментальна група		
	1 зріз	2 зріз	3 зріз	1 зріз	2 зріз	3 зріз
Бали	2,32	2,54	2,68	1,57	2,66	3,12
% від першого зрізу	–	9,5	15,5	–	69,4	98,7

Початкові результати слугували основою для складання програми спецкурсу, тому вже за показниками другого зрізу був виявлений якісний скачок у рівні знань студентів експериментальної групи, приріст склав 69,4%. За час проходження педагогічної практики рівень знань освітнього компоненту готовності також було підвищено. Вивчаючи гностичні вміння майбутніх учителів фізичної культури, ми аналізували їхню здатність реалізовувати теоретичні знання у практичній діяльності. Головним чином розглядалося вміння аналізувати і використовувати науково-методичну літературу з цієї проблеми, а також уміння виявляти оптимальні варіанти проведення уроків у процесі тригодинного тижневого навантаження. Отже, в цілому за весь період педагогічного експерименту рівень знань студентів ЕГ підвищився з низького (1,57 балів) до високого (3,12) і став відповідати достатньому рівню сформованості.

Підвищення рівня освітнього компоненту в КГ є наслідком навчального процесу студентів.

Методичний компонент передбачав знання методів навчання, їх цілей та завдань, а також застосування різних видів контролю у процесі уроків. Аналіз результатів початкового тестування показав, що найбільші складнощі виникали у студентів експериментальних груп із питаннями, пов'язаними зі знанням загально-педагогічних методів, що стосується видів контролю, то студенти ЕГ здебільшого частково знають застосування контролю фізичного розвитку і фізичних навантажень, однак переважно не володіють видами контролю функціонального стану на відміну від студентів КГ. Дані замірів з виявлення рівня сформованості методичних знань представлені в таблиці 3.

Таблиця 3

Динаміка сформованості методичних знань у контрольній і експериментальній групах

Оціночні параметри	Контрольна група			Експериментальна група		
	1 зріз	2 зріз	3 зріз	1 зріз	2 зріз	3 зріз
Бали	2,18	2,25	2,62	1,96	2,58	3,14
% від першого зрізу	–	3,2	20,2	–	31,6	60,2

Можемо констатувати, що після проходження спецкурсу студенти ЕГ значно покращили свої знання, приріст від початкових результатів становив 31,6%, у той час як відсутність цілеспрямованого навчального процесу у студентів КГ покращення знань не достовірне, приріст склав лише 3,2%. Зауважимо на те, що в процесі педагогічної практики рівень методичних знань значно зріс: в ЕГ – на 28,6% від попередніх результатів, в КГ – на 18%. Це пояснюється тим, що активна педагогічна практика вимагає наявності відповідних знань, які в свою чергу також можуть формуватися як під час самостійного проведення уроків, так і в процесі педагогічних спостережень та проведення аналізу уроків.

Наведені вище дані таблиці показують, що розроблена нами технологія в значній мірі вплинула на динаміку сформованості методичних знань студентів, необхідних майбутнім учителям у процесі проведення фізкультурно-рекреаційної діяльності. Якщо вихідний рівень,

сформованості цих знань у експериментальній групі був низьким, то після завершення експерименту відповідав високому рівню. Показники контрольної групи залишилися у межах середнього рівня.

Проектувально-конструктивний компонент у структурі знань передбачав уміння прогнозувати проміжні й кінцеві цілі власної діяльності та діяльності учнів, уміння планувати і корегувати діяльність свою й учнів. Так як тестування кожен раз проводилося після перевірки практичних умінь, студенти, які брали участь у дослідженні мали можливість більш об'єктивно оцінити рівень сформованості своїх знань.

Наведені у таблиці 4 дані результатів контрольних зрізів підтверджують наявність позитивної динаміки сформованості проектувально-конструктивного компонента в обох групах, проте більш вираженою і більш якісною вона є в експериментальній групі. Ефективність навчального спецкурсу підтверджується високим приростом таких знань (58,5%). Педагогічна практика також дала плідні результати, показники ЕГ підвищилися у порівнянні з попередніми ще майже на 30%, КГ на 12,6%.

Таблиця 4

Динаміка сформованості проектувально-конструктивного компонента у контрольній і експериментальній групах

Оціночні параметри	Контрольна група			Експериментальна група		
	1 зріз	2 зріз	3 зріз	1 зріз	2 зріз	3 зріз
Бали	2,46	2,52	2,93	1,93	3,06	3,63
% від першого зрізу	–	6,5	19,1	–	58,5	88,1

Проведена робота з формування готовності студентів до фізкультурно-рекреаційної діяльності в школі (проходження ними програми спецкурсу «Організація і методика фізкультурно-рекреаційної діяльності у загальноосвітній школі»; реалізація студентами дослідної діяльності; застосування отриманих знань і умінь у сфері фізичного виховання школярів на практичних заняттях з предмету «Фізична культура» під час проходження педагогічної практики в загальноосвітній школі) дозволила нам відзначити, що відбулися явні зміни до предмету нашого дослідження в експериментальній групі. Дані цих змін представлені у таблиці 5.

Порівняльний аналіз рівнів сформованості компонентів теоретичної готовності на початковому і кінцевому етапах експериментального дослідження

Компоненти готовності	Етапи дослідження			
	початковий		кінцевий	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Освітній Методичний Проектувально-конструктивний	Середній Середній Середній	Низький Низький Низький	Середній Середній Середній	Високий Високий Високий

Наведені вище дані таблиць свідчать, що на початковому рівні існувала відмінність між показниками експериментальної і контрольної груп. Якщо студенти контрольної групи внаслідок специфіки напряму своєї освіти мали середній рівень знань, то студенти експериментальної групи необхідні знання отримували епізодично і частково, звідси і їх рівень визначений як низький. Застосування цілеспрямованої системи підготовки до фізкультурно-рекреаційної діяльності для студентів експериментальної групи дозволив підвищити рівень їх знань до високого, водночас як у контрольній групі знання хоча й були покращені, однак залишилися на середньому рівні.

Зауважимо, що аналіз одержаних результатів засвідчив, що легше сформувані у студентів необхідний арсенал знань з методики та організації фізкультурно-рекреаційної діяльності, проте на формування необхідних умінь необхідно значно більше часу, про це свідчить приріст показників на різних етапах дослідження в компонентах практичної готовності і сформованості теоретичних знань. Саме тому, розроблений спецкурс «Організація і методика фізкультурно-рекреаційної діяльності у загальноосвітній школі» варто проводити до виходу студентів на педагогічну практику на 3 курсі, що може бути запорукою того, що упродовж часу, який залишається до закінчення навчання у ВНЗ, ще буде можливість отримати знання перевтілити у практичні навички.

Висновок. Аналізуючи представлені дані, можна зробити висновок, що проведена експериментальна робота доводить ефективність нашого дослідження. Отримані дані свідчать про те, що формуючий експеримент дав позитивні зміни в експериментальній групі і показав значне підвищення рівня теоретичної готовності студентів до фізкультурно-рекреаційної діяльності в школі. Опрацьовані результати показали, що студенти набагато краще стали обізнані у методиці проведення фізкультурно-рекреаційних занять, зрозуміли їх необхідність, отримали навички визначення і регулювання фізичного навантаження.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні практичної готовності студентів інститутів фізичного виховання і спорту до фізкультурно-рекреаційної діяльності, визначенні її складових та обґрунтовані критеріїв оцінки.

Література:

1. Астахов А. В. Формирование готовности будущих учителей физической культуры к физкультурно-рекреационной деятельности в школе : автореф. дис. канд. пед. наук / А. В. Астахов. – СПб, 2008. – 23 с.
2. Виноградов Г. П. Теоретические и методические основы физической рекреации (на примере занятий с отягощениями): автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Г. П. Виноградов. – СПб., 1998. – 51с.
3. Круцевич Т. Ю. Рекреация у фізичній культурі різних груп населення: навч. посібник / Т. Ю. Круцевич, Г. В. Безверхня. – К. : Олімпійська література, 2010. – 248 с.
4. Николаев Ю. М. О культуре физической, ее теории и системе физкультурной деятельности / Ю. М. Николаев // Теория и практика физической культуры. – 1997. – №6. – С.2-10.
5. Рыжкин Ю. Е. Физическая рекреация в сфере досуга человека / Ю. Е. Рыжкин // Теория и практика физической культуры. – 2002. – №5. – С.17-19.
6. Филь С. Н. Профессиональная подготовка студентов в институте физической культуры / С. Н. Филь, В. П. Пешков. – К. : «Вища школа», – 1985. – 136 с.

У статті наведені дані експериментального дослідження формування теоретичної готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності фізкультурно-рекреаційної спрямованості.

Ключові слова: теоретична готовність, майбутні вчителі фізичної культури, фізкультурно-рекреаційна діяльність.

В статье приведены данные экспериментального исследования формирования теоретической готовности будущих учителей физической культуры к профессиональной деятельности физкультурно-рекреационной направленности.

Ключевые слова: теоретическая готовность, будущие учителя физической культуры, физкультурно-рекреационная деятельность.

In the articles resulted given experimental research of forming of theoretical readiness of future teachers of physical culture to sports and recreational activities orientation.

Keywords: theoretical readiness, future teachers of physical culture, sports and recreational activity.